№ 10 ՇԱԲԱԹ, 16 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . 10 ռուբ.
Կէս տարին . . . 6 ռուբ.
Ամսական . . . 1 ռուբ.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . 12 ռուբ.
Կէս տարին . . . 7 ռուբ.

Բաժանորդագրութիւնը ընդունւում է իւրաքանչիւր ամսի սկզբից, և պէտք վերջանայ անպատճառ յետագայ որևէ ամսի վերջին։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ

Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել 40 ԿՈՊԵԿ (կարելի է և մարկաներով) և հին հասցէն, առանց որի դիմումները կը մնան ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

ՀՈՐԻԶՈՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1916

ԱՌԱՆՁԻՆ №-Ը ԱՄԷՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ ԵՆ ԱՄԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ.—1-ին երեսի վրայ տող-ը (պետիտ) 10 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 20 կոպ., 4 րդ երես 5 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 10 կոպ.

ԱՊԱՌԻԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ

Խմբագրութիւնը բաց է 9—3 ժամ., գրասենեակը 9—3 ժ. ցերեկ. և 6—8 ժ. երեկ.
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄՈՏ՝ ժ. 2-ից մինչև 3-ը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція Газеты „Оризонъ". Сололакская ул., № 6, кв. 1, Телеф. № 15—57. կամ Tiflis (Russie, Cancase), Redaction „Horizon".

ԲԱՑՈՒԱԾ Է 1916 ԹՒԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

„ՀՈՐԻԶՈՆ"

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԻ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

12 և 11 ամիս	10 և 9 ամիս	8 ամ.	7 ամ.	6 ամ.	5 ամ.	4 ամ.	3 ամ.	2 ամ.	1 ամ.
10 ռուբլի	9 ռուբլի	8 ռբ.	7 ռբ.	6 ռբ.	5 ռբ.	4 ռբ.	3 ռբ.	2 ռբ.	1 ռբ.

Արտասահման տարեկան 12 ռ., կէս տարին՝ 7 ռուբլի

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ

Կարելի է վճարել նաև մաս-մաս. տարւայ սկզբին 4 ռուբ., մայիսի 1-ին 4 ռուբ., սեպտեմբ. 1-ին 2 ռուբլի։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել 40 կոպ. (կարելի է մարկաներով) և հին հասցէն, առանց որի դիմումները կը մնան անհետեւանք։

Յատուկ Թղթակիցներ ունենք Պետրոգրադում, Մոսկւայում, Նոր-Նախիջևանում, Թէհրանում, Թաւրիզում, Վանում, Եւրոպական և Ամերիկական խոշոր կենտրոններում և Կովկասի բոլոր անկիւններում։

ՊՈԼՍԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

I

Սթափւող դրացիները

Դէպքեր են լինում ազգերի կեանքում, որոնք ասես ճակատագրօրէն—պատմական նախախնամութեան տնօրինումով—կոչուած են լինում խորտակելու հին անձուկ շրջանակները, խախտելու բորբոսնած աւանդութիւնը, ռուտինան և դառնալու շրջակէտ (Wendepunkt) նոր կեանքի՝ առաջադիմութեան ու վերածնութեան համար։

Այդ փրկարար դերը խաղացին մեր հարևան Թուրքերի կեանքում 1905-ի ողբերգական դէպքերը։ Մի վայրկեան կար, երբ արբած, մոլեռանդ խաժամուժը, Թիւրքմացութեամբ «հրդեհաշէջի» դեր ստանձնելով և Շէյթանի Թելադրանքին համակերպելով, երազում էր միանգամ ընդմիշտ «վերցնել մէջտեղից» անհանդուրժելի տարրը և հաստատել Նաւթաշխարհում միահեծան տիրապետութիւն։

Վրիպեց, չարաչար տուժելով։ Եւ վրիպումի խոշորագոյն պատճառներից մէկն այն էր, որ շատ էր չափազանցրել իր ֆիզիկական ույժը և շատ էր ցած գնահատել հակառակորդի համեմատական կարողութիւնը։ Երեւակայել էր, թէ գործ ունի նախկին մեղկ, երկչոտ ու ստրկամիտ մարդ-գրաստների հետ, բայց հարւածը նուէթելով, զարնուեց կուռ ու պողպատէ պատնէշներին...

Մի անգամ ևս արդարացաւ հինաւուրց ճշմարտութիւնը, որ նստած է պատմական մեծ պրոցէսի խորխորում. «Չկայ չարիք առանց բարիքի»... Երբ անցաւ պարտութեան մեռելայարը և խաղաղութեան զանգը նորէն ղօղանջեց մեր երկրում, երբ Ալտայի բարձունքներից, ասիական սահմաններից դուրս վիժած Բորենին յղփացաւ իր թափած կարմիր հեղուկով և ի վերջոյ ինքն էլ գահավիժեց ու հաշմանդամ դուրս եկաւ հեղեղից,—մի պայծառ, մի ցաւոտ բեկանում տեղի ունեցաւ նրա մութ ու երամական հոգեբանութեան մէջ։ Աղօտ կերպով նա զգաց, որ նրա զէնքերը բաւական չեն մի անաւոր հակառակորդ տապալելու համար և որ հարկ է փնտրել նոր զէնքեր... Նոյն զէնքերը, որոնցով զինուած է հակառակորդը և ամբողջ կուլտուրական մարդկութիւնը։

Ուսում, գիտութիւն, դպրոց, մամուլ, գրականութիւն,—ահա այն զօրաւոր գործիքները, որոնցով մի ազգ մշակում է իր իմացականութիւնը, բազմապատկում իր մտաւոր ու հոգեկան կարողութիւնները, նրբացնում ու կատարելագործում իր հնարագէտ հանճարը և հաստատում իր դիրքերը Արևի տակ, յաղթահարելով մրցակից ուժերը՝ անգամ այն դէպքում, երբ ինքը թւով փոքրամասնութիւն է։

Եւ այնուհետև այդ փրկարար, կուլտուրական զէնքերին է, որ դիմեցին մեր դրացիները։ Երբեք այնքան կեանք, եռանդ, մտաւոր ու հասարակական շարժում չէր նկատւել Կովկասեան մահմեդականութեան կեանքում, ինչպէս այս վերջին տասնամեակում։ Կենդանի ապացոյցները հրապարակի վրայ են. ցեղային ուժեղ նախանձախնդրութիւն ու մրցակցութիւն, դպրոցական հոյակապ շէնքեր, բարեգործական ընկերութիւններ ու ֆոնդեր, թատրոն, մամուլ, բազմաթիւ թուրք օրգաններ միմիայն Նաւթային մայրաքաղաքում և այլն։ Եւ մի ամիս առաջ «Հորիզոնի» մի յօդւածի առթիւ—Բագւի «Արևի» մասին—«Աչըգ Սեօզը», որ ըստ երևոյթին Թուրքական նորագոյն իդէօլոգիայի հեղինակաւոր բերանն է, գրում էր հպարտութեամբ, թէ տեսէք հայերը սկսում են խոստովանել, որ մենք Թուրքերս իրենցից առաջ ենք կուլտուրական առաջադիմութեան ասպարէզում... «Հորիզոնը» գրել էր վերոյիշեալ յօդւածի մէջ, թէ ամօթ է Բագւի ահագին հայութեան համար չ'ապահովել մի հատուկ հայ թերթի հրատարակութիւնը, երբ նոյն Բագւի Թուրքերը պահպանում են 7—8 պարբերական հրատարակութիւններ իրենց լեզւով։

Ճշգրտում է, այժ, ռուսերէնը պառնէջը։ Թուրք կին անգամ դուրս է գալիս հարեմական փակւածութիւնից և սկսում է մասնակցել հասարակական գործերին, զբաղւում է բարեգործութեամբ, կազմակերպում է երեկոյթներ ու ռաուտներ... Մի գովելի նախանձախնդրութեամբ Թուրքը ամեն բանի մէջ հետևում, ընդօրինակում է հային, ձգտելով գերազանցել նրան։ Վերջերս մեր դրացինները խլրացրել են և ռաուտի սովորութիւնը։ Բագւի հայ հասարակութիւնը տարին երկու անգամ կազմակերպում է ցերեկոյթ-խնճոյք Մարդասիրական Ընկերութեան շքեղ դահլիճում։ Ներկայ են լինում ռուս, Թուրք ու այլ հասարակութիւններից հրաւիրւած ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաև պաշտօնական անձինք, քաղաքապետի հետ միասին։ Արդիւնքը—3, 4, 5000 ռուբլի յատկացւում է հայ դպրոցներին։

Վերջին ռաուտը տեղի ունեցաւ Մինդիան տանը։ Եթէ մօտ 70,000 հայութիւնը փոքր ինչ աւելի եռանդով մասնակցէր, եթէ ամեն անգամ բազմաթիւ ինժեներներից, բժիշկներից, փաստաբաններից և առևտրական պաշտօնեաներից գէթ 10-ական % գար այդ ցերեկոյթներին, նրանցով արդէն կապահովւէր հայ դպրոցը։

Թուրքերն ևս ամեն տարի սարքում են ռաուտ։ Բացի այդ՝ տալիս են և երեկոյթներ յօգուտ իրենց դպրոցների։ Թուրքական բարեգործութիւնը առ այժմ, հարկաւ, սահմանափակւած է միայն փոքրաթիւ միլիոնատէրերի շրջանում, չնայած, որ անազին է Թուրք հարուստների դասակարգը, հսկայական են կապիտալները նաև միջին ու մանր վաճառականների ձեռքում, գրեթէ ամբողջ մանր առևտուրը դեռ կենտրոնացած է նրանց անշուք ու աղտոտ խանութներում. իսկ մեծ կապիտալիստները անհուն հարստութիւններ են դիզում ոչ միայն նաւթի արդիւնաբերութեան մէջ, ուր այնքան էլ շատ չեն Թուրք դրամատէրերը, այլ մանաւանդ մանուֆակտուրի ճիւղերում. կան Թուրք խոշոր դրամագլուխներ և նաւերի մէջ։ Չնայած այդ մեծ ու զանգւածային հարստութեան՝ միջին Թուրք դրամատէրը դեռ չունի Թափ, հանրային բարեգործութեան մէջ, դեռ շատ թոյլ է նրա մէջ ընկերայնութեան, հասարակականութեան բնազդը։

Եւ ամենէն զարմանալին նորութիւնն այն է, որ Թուրք կինն ևս երևան է գալիս բարեգործական ասպարէզներում, իբրև կազմակերպիչ և ղեկավար։ Վերջերս տեղի է ունեցել Թուրք կանանց առաջին ռաուտը՝ յօգուտ Թագիեւի դպրոցի չքաւոր աշակերտների։ Ներկայ են եղել մօտ 300 Թուրք կանայք։ Հրաւիրւել ու մասնակցել են ռաուտին և հայ ու ռուս հասարակութեան մէջ աչքի ընկնող կին գործիչներ։ Բայց կայ աւելի զարմանալին. հանդիսականների մէջ եղել են... երկու տղամարդ։ Ճիշտ է, երկուսն էլ ծեր ու պատկառելի ներկայացուցիչներն են Թուրք հասարակութեան, Թագիև և Իսմայիլ Սաֆար Ալիև—որոնց ամուսինները ռաուտի կազմակերպողներն են — բայց և այնպէս տղամարդկանց ներկայութիւնը կանանց ցերեկոյթի ու խնճոյքի մէջ մի անակնկալ նորոյթ է... մի ճեղքւած կոյր ու զարհուր աւանդամոլութեան պատնէշի մէջ... Դեռ ասելի, անշուշտ, տղամարդկանց թիւը աւելի կը լինի և նա կ'ճեղի աստիճանաբար։ Էականը առաջին քայլն է։

Կեանքի զւարթ, հաճոյապաշտ փիլիսոփայութիւնը յաղթականօրէն ճանապարհ է հարթում անգամ մահմեդական հոյլ անշարժութեան ծոցում, ուր մինչև օրս և դարեր շարունակ կրօնը միահեծանօրէն վարել ու դարբնել է բազմամիլիոն հաւատացեալների թէ մտաւոր ու բարոյականը, թէ հանրայինն ու քաղաքացիականը. մի խաւարակուռ ու երամական համայնքի մէջ, ուր սովորութեան բռնաւոր

ՕՐՈՒԱՅ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՆՑՔԵՐԸ

Ռուսաց արևմտեան ճակատում տեղի են ունենում հետախոյզ խմբերի ընդհարումներ։—Կովկասեան ճակատում դադարեցւած են Թիւրքերի յարձակման փորձերը Երզրումի շրջանում։—Մանազկերտի շրջանում տեղի են ունենում աջող ընդհարումներ Թիւրք զօրամասերի հետ։

Բուլղարական բանակի գասալիքներ պատմել են, որ բուլղարական բանակը բառի բուն նշանակութեամբ մեռնում է սովից։

Չեռնոգորական արտաքին գործերի մինիստրի զրուցատրութիւնը լրագրողների հետ։

Յունւարի 13-ին, կարճատև հիւանդութիւնից յետոյ, ծաղիկ հասակում վախճանւեց Դուշէթի հայոց դպրոցի ուսուցչուհի

Օր. ԽՈՍՐՈՎԻԴՈՒԽՏ ՂԱԶԱՐԵԱՆԸ

Այդ մասին հանգուցեալի վշտացած բարեկամները յայտնում են ծանօթներին և ընկերներին։ Ամբիծը շաբաթ, յունւարի 16-ին, երեկոյեան 7 ժամին, հանգուցեալի բնակարանում, Пушкинская ул. № 11։
53 Թաղումը կիրակի։ 1—1

«Հորիզոնի» գրասենեակը յայտնում է ի գիտութիւն ԿԱՐՍԻ, ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ, ԲԱԹՈՒՄԻ բաժանորդների, որ նրանց այլևս թերթ չի բաժանւի գործակալների միջոցով, այլ կուղարկւի պոստով։

ԲԺԻՇԿ
Բ. Գ. ՆԱՐԻՄԱՆՈՎ
Վեներական, կաշւի, սիֆիլիս և նրանց հետեւանքներ։ Բուժում «606» և «914» պրեպարատներով։ Հիւանդների ընդունելութիւնը ամեն օր երեկ. ժ. $5^1/_2$-ից մինչև 8-ը։ Միքայէլեան փող., № 33.
38 100—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Շաբաթ, յունւարի 16-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹ.
Կը ներկայացնէ
ՉԱՐ ՈԳԻ
Դրամա 4 արար., Շիրվանզադէի
Սկիզբը երեկ. ժամը 8-ին։
Տոմսակները 50 կ.-ից մինչև 1 ռ. 25 կ.։
Ռեժիսոր՝ Սեւումեան
Հիւրերը վճարում են անդամների երաշխաւորութեամբ ակումբի մուտքի համար տղամարդիկ 50-ակ., իսկ կանայք և ուսանողները 25-ական կոպ.։
45 1—1

ԷԼԵՔՏՐՈ-ԹԱՏՐՈՆ **ԼԻՐԱ** ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ
14, 15, 16 և 17 յունւարի
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ Է ՑՈՒՑԱԴՐՒԱԾ **ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ**
կամ **ՔԻՒՐԴԵՐԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ**
Դրամա 5 արարւածով։ Տաճկահայ գաղթականների կեանքից։
1 մ. ԱՒԵՐՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 3 մ. ԽԼԶՕՆ ԱԶԱՏՈՒՄ Է ՇՈՒՇԱՆԻՆ
2 մ. ԶԻՒՍԷԻՆ ԲԷԳԻ ՀԱՐԵՄՈՒՄ 4 մ. ԿԵԱՆՔ ԿԱՄ ՄԱՀ
5 մ. Այնտեղ, որտեղից անցնում է ճրոսակ ֆիւրը, մահ եւ աւերածութիւն է սփռում։
874 0—2

Հայոց Ազգագրական Ընկ. դահլիճում
(Լերմոնտովեան փ. № 1)
Շաբաթ, յունւարի 16-ին, երեկոյեան ժամը $7^1/_2$-ին
ՆՇԱՆԱԿՒԱԾ Է
ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ. ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԿԱՆ ՆԻՍՏ
Նւիրւած ընկերութեան անդամ՝ հանգուցեալ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂԵԱՆ կը տայ կենսագրական տեղեկութիւններ և կը բնորոշէ սրբազանի գրական-գիտական գործունէութիւնը։
ՄԻՍԱՔ ԽՈՍՏԻԿԵԱՆ կը խօսի սրբազանի ուսուցչական և եկեղեցական-բարենորոգչական գործունէութեան մասին։
Մուտքը ձրի է։ Կարող են ներկայ լինել և ոչ-անդամներ։ 49 1—1

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ «ՊԱԼԱՍ» ԹԱՏՐՈՆ
Շաբաթ, յունւարի 16-ին
Հայ դրամա-օպերետային առաջին գեղարւեստական ընկերակցութիւնը
Հասարակութեան խնդրանօք
Կը ներկայացնէ Ուզէիր-բէգ Հաջիբէկովի յայտնի
ԱՍԻԱԿԱՆ ՈՒՐԱԽ ՕՊԵՐԵՏ
ՆԱ ՉԼԻՆԻ — ՍԱ ԼԻՆԻ
(ՄԱՇԷՏԻ ԻԳԱՍ)
3 գործ. Թարգմ. Ս. Կարապետեանի
Արեւելեան երաժշտախումբ Թարգմանչի ղեկավարութեամբ։
ՍԿԻԶԲԸ $8^1/_2$ ԺԱՄԻՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ
Տեղերի գները 1—50-ից մինչև 30 կ.
Խմբի լիազօրներ՝ Ղազարեան եւ Փիրումեան
ԱԶԴ.—Վաղը, կիրակի 17-ին, կը ներկայացւի ժողովրդի անվերջ խնդրանօք, վերջին անգամ՝
ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ
4 գործ. Թարգ. Ս. Կարապետեանի։
1—1 52

ԲԺԻՇԿ
Յ. Մելիք-Նուբարեան
Ընդունում է ՆԵՐՔԻՆ և ՆԵԽԱՑՈՂ հիւանդ. մասնագէտ. Թոքախտ, Թոքերի և սրտի հիւանդութիւններ։ Ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, երեկոյեան 5—7 ժամը։ Սոլոլակ, Սերգէևսկայա փող. № 1.
46 Հեռախօս 16—69։ 20—2

ԲԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ.
ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը, առանձնապէս կրծքի, թոքերի. ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի, բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ. Թոքախտի, սրտի և ուրիշ օրգանների ճնշումը և լուսանկարելը լուսաւորւած ՇԱՌԱՅԹՆ ՌԵՆՏԳԵՆԻ ճառագայթներով։ Ամեն օր 9—1 և 5—7 ժ., կիրակի օրերը 9—12-ը։ Բեհբութովսկայա 23, հեռ. № 7—92։

Թիֆլիսի ծննդաբուժարանի աւագ օրդինատոր բժշկուհի
ՍՈՖԻԱ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
Ընդունում է ԱԶԳԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ունեցողներին ամեն օր $1^1/_2$—3 ժամը։ Սերգէևսկ. փող. № 1, հեռախօս 16—67
932 50—2

ԷԼԵՔՏՐՈ- „Լ Ի Ր Ա" ԹԱՏՐՈՆ
Յունւարի 16, 17 և 18-ին ՆՈՐ ՇՔԵՂ ԾՐԱԳԻՐ
ԿՐՔՈՏ ՁԵՂՈՒՄՆԵՐ
Դրամա 3 գործ. մասնակցութեամբ Էլզա Ֆրէյլիխի և Կլարայի
ԾՐԱԳՐԻՑ ԴՈՒՐՍ
Բեմ է դուրս գալիս յայտնի բուլղարացի կոմիկ
ՌԻՉԱՐԴ ՌԻԲՈՆ
ԱՅՍՕՐ ՖՈՒՐՐՕՐ, ՍԵՆՍԱՑԻԱ
Սովորեցրած Թութակներ—էկւիլիբրիստներ, գիմնաստներ, պարողներ և այլն։
— **ՑՈՒՆԸ ԷԿՒԻԼԻԲՐԻՍՏ** —
Շները կը պարեն մոդերն «ՏԱՆԳՕ» պարը՝
Վելոսիպեդիստ կապիկը և ուրիշ շատ համարներ։
Կիրակի, յունւ. 17-ին, ժ. 12-ից մինչև 4-ը, Ռիչարդ Ռիբոն կազմակերպում է մանկական տօն և հրաւիրում է ամեն հասակի երեխաներին իր ուրախ սէանսներին։
582 0—101

digitised by A.R.A.R.@

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Թիֆլիս, 16 յունւարի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԻ ՁԵՒԸ

III

Անդրկովկասեան զեմստւոյի նախագիծը մշակելիս առաջնակարգ ուշադրութիւն պիտի դարձնել զեմստւոյի սահմանների վրայ։ Ռուսաստանում, ինչպէս յայտնի է, զեմստւօն երկու աստիճաններ ունի, գաւառ և նահանգ։ Էականը, ի հարկէ, անունները չեն, այլ այն, թէ ինչն է Անդրկովկասում համապատասխանում ռուսական գաւառին և նահանգին։ Հենց առաջին համեմատութիւնից նկատւում է, որ մեր նահանգները և գաւառները թէ տարածութեամբ, թէ բնակչութեամբ աւելի քան երկու անգամ փոքր են ռուսականից։ Մինչ Ռուսաստանում 250—350 հազար բնակչութիւն ունեցող գաւառները սովորական երևոյթներ են, մեզնում նոյն իսկ 200 հազարի հասնող գաւառները բացառութիւններ են։ Բազմաթիւ գաւառներ 100 հազարի էլ չեն հասնում։ Անհամաչափութիւնը շատ մեծ է թէ նահանգների և թէ գաւառների մէջ։

Այս հանգամանքը շատ դժւարացնելու է, երբեմն անկարելի է դարձնելու ռուսական նահանգների և գաւառների նման և համաչափ գործունէութիւնը, մանաւանդ նիւթական տեսակէտից։

Որքան անհամաչափ են մեր նահանգները և գաւառները, այնքան էլ արհեստական միաւորներ են նրանք բնական-տնտեսական տեսակէտից։ Այստեղ շատ բան առաջ է եկել ռուսական տիրապետութեան ծառայած ստրատեգիականութիւնից և պատահականութիւններից։ Անցեալներում նահանգների և գաւառների թիւը և սահմանները յաճախ փոփոխւել են, բայց մինչև այժմ էլ չեն համապատասխանում երկրի բնական-տնտեսական բաժանումներին։ Փոքրիկ Կարսի շրջանը իր վերոյիշեալ յատկութիւններով կապւած է Երևանի նահանգի հետ։ Ախալքալաքի գաւառը ուղղակի շարունակութիւն է Կարսի։ Անտառապատ և ճոխ Վրաստանի երկու նահանգները աւելի նման են միմեանց, քան միւս նահանգներին։ Բայց ամենամեծ առեղծւածը ներկայացնում է այն արհեստական միաւորումը, որ կոչւում է Գանձակի նահանգ։ Ամենամակերեսային դիտողութիւնը ցոյց է տալիս, որ նահանգը բաղկացած է երկու տարբեր բնական-տնտեսական մասերից՝ հարաւ-արևմտեան լեռնային և հիւսիս-արևելեան դաշտային։ Առաջինը կապւած է Երևանի լեռնային և բարձրաւանդակային սիստեմի հետ, իսկ երկրորդը ներկայացնում է Բագւի գերազանցապէս դաշտային նահանգի բնական շարունակութիւնը։ Նահանգին տեղեակ մարդիկ գիտեն, թէ ինչ հսկայական տարբերութիւն կայ Քուռի հովտի և Ղարաբաղի լեռնային տնտեսութեան մէջ։ Նոյն իսկ հողատիրական տեսակէտից էական տարբերութիւն կայ Գանձակի նահանգի երկու մասերի մէջ։ Մինչ Երևանին յարող լեռնային մասում գերիշխում է տրցունական-գիւղացիական հողատիրութիւնը և թոյլ է կալւածատիրութիւնը,—նահանգի դաշտային մասում վերջին տիպի հողատիրութիւնը շատ տարածւած է։

Եթէ վերցնենք կուլտուրական կեանքում խոշոր դեր խաղացող ցեղագրական մոմենտը, կը տեսնենք դարձեալ, որ նահանգները և գաւառները ներկայացնում են մեզնում շատ արհեստական միաւորներ։ Թիֆլիսի նահանգի հարաւային մասում, որ յարում է Կարսի և Երևանի նահանգներին, ազգաբնակութեան 75%-ը հայեր են, մինչ նահանգի միւս մասերում ժողովրդի նոյնպիսի ճնշող մեծամասնութիւնը վրացիներ են։ Գանձակի նահանգի մօտ 400 հազար հայերից լեռնային մասում գտնւում են մօտ 350 հազարը։ Սրանց հետ ապրում են հազիւ 150 հազար մահմեդականներ։ Դաշտային մասում 550 հազար մահմեդականների հետ ապրում են հազիւ 50 հազար հայեր։

Նոյն երևոյթը նկատւում է առանձին գաւառներում։ Բորչալուի, Ղազախի, Գանձակի գաւառների հարաւային մասերը գերազանցապէս հայկական են, հիւսիսայինները—թաթարական։ Ջիւանշիրի, Շուշիի գաւառների արևմտեան մասը համարեա բացարձակապէս հայկական են,—արևելեանները բացարձակապէս մուսուլման։ Կարեագինի գաւառը կարող էր լինել բացարձակապէս թաթարական, որովհետև այստեղի հայութիւնը ապրում է Շուշու լեռնային մասին կպած մի փոքրիկ տարածութեան վրայ։ Ցեղագրական տեսակէտից այս գաւառի շարունակութիւնն է Բարգուշատի ներքին հովտը (Զանգեզուրի գաւառում) և այլն։

Մենք ցոյց տւինք, թէ ցեղագրական տեսակէտից ինչ անպատեհութիւններ առաջ կը բերի կալւածատիրական կուրիան։ Ոչ պակաս դժւարութիւններ առաջ կը գան տնտեսական և ազգային հողի վրայ, եթէ ապագայ զեմստւօն կապւի գոյութիւն ունեցող նահանգական և գաւառական բաժանումների հետ։ Թէ անցեալում, թէ այսօր Կովկասեան իշխանութիւնը յայտարարում է, որ զեմստւօյական հաստատութիւնները պիտի յարմարեցնել երկրի «բազմաթիւ», «արտակարգ» առանձնայատկութիւններին։ Գլխաւոր առանձնայատկութիւնները երկրի բնական, տնտեսական և ցեղագրական պայմաններն են։ Եթէ զեմստւօն պիտի կապւի ադմինիստրատիւ բաժանումների հետ, ապա վերջինները պիտի փոփոխւեն համաձայն վերոյիշեալ պայմանների։ Իսկ եթէ այդ բանը «շատ ժամանակ կը պահանջի», ինչպէս պնդում են ոմանք և եթէ զեմստւօն «անյետաձգելի» է,—ապա ուրեմն նա չպիտի լինի ոչ գաւառական և ոչ նահանգական, ի հարկէ, այժմեան իմաստով։ Նա պիտի ունենայ իր յատուկ բաժանումները, որոնք աւելի կը համապատասխանեն մեր երկրի բոլոր պայմաններին, քան այժմեան գաւառը և նահանգը։

ոյժը ամէն բան է, անհատը — ոչինչ։

Վերածնութեան մի հողմ է անցնում Անդրկովկասեան Թուրքութեան վրայից։ Իր ստամբուլեան հասարակցի պէս, նա էլ կարծես ձգտում է դուրս գալ նեղ, կրօնական համայնքի շրջանակներից և դառնալ ազգ, մշակել—լեզւի, գրոցի, մամուլի, գրականութեան միջոցով—իմացական կուլտուրա, առանց որի չկայ ազգ այս աշխարհում։ Բաղձանք միայն, որ նա չերթայ ստամբուլեան «երիտասարդների» ճանապարհով...

Ոչ ոք այնքան չի ուրախանում Թուրքերի այդ վերազարթումով, որքան մենք հայերս։ Թող արագ գլորւի կեանքի անիւը. թող լայն ծաւալւի Թուրքական վերածնութեան հոսանքը և թող նա գայ մեղմելու հնադարեան մռայլ ու դաժան բարքերը, որոնցից նախապատմական խաւարութեան հետ, բուրում է նաև կարմիր հեղուկի սարսափելի հոտը...

Մխ. Վարանդեան

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

ԳԼԽ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՇՏԱԲԻՑ

14 յունւարի

Արեւմտեան ճակատ. — Շարունակւում են մասնակի բախումները Ռիգայի և Դւինսկի շրջաններում։ Նարոչ լճի հարաւ-արևմտեան կողմը տեղի են ունենում հետախոյզ խմբերի մեզ համար աջող ընդհարումներ։ Մեր հետախոյզների մի խումբ ուժնային յանկարծական հարւածով փախցրեց գերմանացիների խումբը, խոշոր կորուստներ պատճառեց նրան և գերիներ բռնեց։ Կոլկիից դէպի հարաւ-արևելք մեր հետախոյզները մօտեցան թշնամու պահակին և ռումբեր նետեցին նրա վրայ։ Գալիցիայում միջին Ստրիպայի վրայ թշնամու թնդանօթային կրակը շարունակւում է։ Դնեստրի վրայ Ուսցկոյի շրջանում թշնամու նախակամրջի ամրութեան մօտ կռիւ է տեղի ունենում ձեռնառումբերով։ Բոյանից դէպի հիւսիս թշնամին, մեր խրամատների առջև երեք ական պայթեցնելով, փորձեց մի քանի անգամ յարձակւում գործել մեր խրամատների դէմ, բայց յետ մղւեց կրակով։

Կովկասեան ճակատ. — Էրզրումի շրջանում մենք դադարեցրինք թուրքերի յարձակման փորձերը և գերի ասկեարներ վերցրինք։ Մանազկերտի շրջանում տեղի են ունենում աջող ընդհարումներ թիւրքական զօրամասերի հետ։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՍՈՖԻԱ, 12 յունւ.—Բուլղարական բանակի մի սպայ, մի ենթասպայ և մի զինւոր անցան յունական սահմանը, անձնատուր եղան իբրև գերիներ յունական իշխանութիւններին և յայտարարեցին, որ բուլղարական բանակն ուժասպառ է եղած, բառի բուն նշանակութեամբ մեռնում է սովից, որովհետև ճանապարհի դժւարութիւնները գրեթէ անկարելի են դարձնում զօրքերին ուտեստ պաշարներ հասցնելը։

ԼԻՈՆ, 13 յունւ.—Չերնոգորիայի Թագաւորն ընդունեց ֆրանսիական և օտար լրագրողներին։ Ցաւ յայտնելով, որ տկար լինելու պատճառով չի կարող երկար զրուցատրել, նա հաղորդեց նրանց, որ այս առաւօտ եկած արտաքին գործերի մինիստրը կընդունի նրանց,

Արտաքին գործերի մինիստր Միուշկովիչը, ընդունելով լրագրողներին, մանրամասնօրէն պատմեց անցքերը և յայտարարեց, որ չերնոգորական բանակը կատարել է իր պարտքից աւելին, զիջելով միայն թշնամու թւի առջև և այն պատճառով, որ պակասում էին ուտեստի պաշարներն ու հրանօթները։ Միուշկովիչը եռանդով բողոքեց մամուլի մէջ եղած մեղադրանքների դէմ Աւստրիայի և Չերնոգորիայի միջև տեղի ունեցած բանակցութիւնների առթիւ և վերջացրեց հետևեալ խօսքերով. «Մենք ամէն բան զոհեցինք, որպէսզի կատարենք մեր պարտաւորութիւնները դաշնակիցների հանդէպ, զոհեցինք մեր զինւորների կեանքը և մեր բոլոր հողերը, թող ուրեմն գէթ փորձեր չանեն շօշափելու մեր պատիւը»։

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

ԼՈՆԴՈՆ, 13 յունւ.—Լլոյդի տեղեկութիւնների համաձայն, «Նորմէն» շոգենաւը չի խորտակւած, այլ ընկել է ծանծաղուտը։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

ՓԱՐԻԶ, 13 յունւ.— Ցերեկւայ հաղորդագրութիւն։ Արտուայում արտիլերիան շարունակ ռմբակոծում էր։ Նեւիլ-Սեն-Վաաստի հատւածում մենք գիշերով յարձակում գործեցինք, որի շնորհիւ աջողեցանք գերմանացիներին վանել այն փոսից, որ առաջացել էր ականի պայթումից։ Մեր մարտկոցները Սոմմի և Աւրի միջև գտնւած տարածութեան վրայ, Շոնից դէպի հարաւ, ռմբակոծում էին թշնամու բանակատեղը, և Գառաննկում ոչնչացրին գերմանական զինարանը՝ Պաւիլերի մօտ։ Մնացած ճակատի վրայ էական ոչինչ չկայ։

ՓԱՐԻԶ, 13 յունւ.— Երեկոյեան հաղորդագրութիւն։ Բելգիայում, գիշերով մենք աջողապէս ռմբակոծեցինք թշնամու խրամատներըն ու խրամատների միացուցիչ անցքերը՝ Ստէէնստրաատէի շրջանում, ուր երեւան էր հանւել թշնամու շարժումը։ Արտուայում, մեր զօրքերի շարժումը ընթացքում թշնամին պայթեցրեց Լաֆոլիի ճանապարհը, Նեւիլ-Սեն-Վաաստից դէպի հիւսիս-արևելք, և գրաւեց կազմւած փոսերը, սակայն մենք քշեցինք գերմանացիներին վերջին փոսերից, որոնց նրանք գեռ գրաւում էին՝ Նեվիլից Տելիւս տանող ճանապարհի մօտ։ Ամբողջ հատւածում տեղի է ունենում լարւած թնդանօթաձգութիւն։ Ռուայի շրջանում մեր արտիլերիայի և խրամատային թնդանօթների կրակով Լակուրից դէպի արևմուտք ոչնչացւած է թշնամու դաշտային ամրութիւնը, որից նա ստիպւած էր հեռանալ։ Մեր պահակները աջողեցան թափանցել ամրութեան մէջ և վերադառնալ՝ իրենց հետ վերցնելով գերմանացիների թողած նիւթերը։ Անցեալ գիշեր մի «Ցեպպելին» Էնեկոր շրջանի գիւղերի վրայ ձգեց մի քանի ռումբ, որոնք միայն նիւթական աննշան վնաս պատճառեցին։ Գերմանական դիրիժաբլը ենթարկւեց մեր զրահապատ աւտոմոբիլների մի խումբի կրակին այն րոպէին, երբ նա վերադառնում էր իր զօրաշարքը։ Պոնտ-ա-Մուսոնից դէպի արևմուտք մեր ծանր արտիլերիան ռմբակոծում էր Լեպրետրի անտառի թշնամու ամրութիւնները։

ՍՈՂԱՅԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԻՑ

Թիւրք դասալիքներ

Ա.

Թիւրք փախստական զինւորների թիւը ցրտերի սաստկանալու հետ աւելանում է։ Մեր գծի ճակատի վրայ օր չի լինում, որ մի քանի նման հիւրեր չգան։ Գալիս են առանց տարիքի խտրութեան՝ սկսած 18 տարեկանից մինչև 46 տարեկանները, գալիս են՝ հիմնական (кадровый), պահեստի ու նորակոչ զինւորներ, գալիս են տաճիկներ և քրդեր, փախչում են հասարակ զինւորներ, տասնապետներ, յիսնապետներ ու բաշ-չօվուշներ (фельдфебель). սակաւ, բայց ծկլւում են նաև սպաներ։ Փախչում են՝ թէ գիշերը և թէ ցերեկը, առաջաւոր ու յետնապահ դիրքերից, հանգստավայրերից ու դիրքապահութիւնից։ Երեք օրւայ ընթացքում մեզ մօտ փախան մի վաշտից 12 զինւոր, որոնց թւում մի բաշ-չօվուշ, երեք յիսնապետ ու մի տասնապետ։ Նրանց գալը այնքան սովորական երևոյթ էր դարձել, որ մենք գիտէինք թէ վաղը ով պէտք է գայ, կամ քանի հոգի պէտք է գան։ Դասալքութիւնը տաճիկների շարքերում համաճարակի բնաւորութիւն է ստացել և տաճիկ հրամանատարները ամենախստրուկ միջոցներ են ձեռք առնում այդ համաճարակի առաջն առնելու. այսպէս օրինակ երկու շաբաթ սրանից առաջ տաճկական 30-րդ դիւիզիայում հրացանազարկ են արւած 30 զինւոր, որոնք փախչելու փորձ են ուզեցել անել։ Փախչում են ոչ միայն մեզ մօտ՝ այլև երկրի ներսը, դէպի իրենց ծննդավայրը։ Վերջին դասալիքներից մէկը, պատմում էր, որ տաճիկ առաջաւոր դիրքերի յետևի գիւղերը լի են այդպիսիներով. միանման հաժողեան բացակայութիւնը օժանդակում է փախուստին. սակայն փախչողներից շատ քչերն են Էրզրումից անցնում, սովորաբար կիսաճանապարհին կալանաւորւում ու յետ են դարձնում։ Պատմողը երկու անգամ փորձ է արել փախչել իր ծննդավայրը և երկու անգամ էլ բռնւել է. առաջին փախուստի համար նրան փոխադրել են ուրիշ գունդ, որտեղից նա երկու օր անց նորից է փախել և նորից բռնւել ու վերադարձել իր նախկին գունդը, նախօրօք 150 ճիպոտի հարւած ստանալով։

Բ.

Ինչու են փախչում տաճիկ զինւորները։ Պատճառները բազմաթիւ են, մենք կը յիշենք դրանցից գլխաւորները.

1. Ցրտերն ու տաք հագուստի պակասը։

Մեր ճակատը արևմուտքից տարբերւում է գլխաւորապէս նրանով, որ այնտեղ տեղի հարթութեան պատճառով զօրքերը տեղաւորւում են ստորերկրեայ բնակարաններում ու խոր խրամատներում. Մեզ մօտ ընդհակառակը դիրքերը գտնւում են ամենաբարձր լեռների գագաթներին, Օ-ի շրջանի ամենացածր լեռնաշղթան մի վերստ ու կէս բարձրութիւն ունի. կան դիրքեր (Աղ-դաղ, Գեօյ-դաղ), որոնք ծովի մակերևոյթից բարձր են 9800—10000 ոտնաչափ։ Ձմռան կարապետը այդ տեղերը գալիս է ամիսներ յառաջ՝ համեմատած տափաստանների հետ։ Անցեալ յուլիսին Աղ և Գեօյ-Դաղերի վրայ մենք յուլիսի սկզբներին ձիւնից էինք թէյ պատրաստում և նոյն ձիւնից թէյ էինք խմում սեպտեմբերի առաջին կէսերից, երբ Օ-ում տօթից ու շոգից մարդու հոգի էր դուրս գալիս։

Այս կողմերի լեռների մեծագոյն մասը լերկ են, քարքարոտ ու անտառազուրկ։ Երբեմն 5—12 վերստ տարածութիւնից են էշերով ու ջորիներով փայտ հասցնում, որը ի հարկէ բաւարար չափով երբեք չեն բերում ֆիզիքապէս անկարելի լինելու պատճառով։ Եւ տաճիկ գերիները վկայում են, որ դիրքերում շաբաթներով տաք կերակուրի և թէյի երես չեն տեսնում, մինչև որ չեն փոխարինւում ու իջնում լեռներից։

Գեօյ-դաղի շրջանում գտնւում է տաճկական 10-րդ կորպուսի 30 և 31-րդ դիւիզիան. այդ դիւիզիայի բոլոր գնդերից (տաճկական իւրաքանչիւր դիւիզիայում կայ երեք գունդ) մեզ մօտ դասալիքներ եկած են, բոլորն էլ կիսամերկ ու ցրտից կծկւած։ Գնդացիր կամ թնդանօթաձիգ գնդերի զինւորները համեմատաբար տանելի կերպով են հագնւած։ Ինչ վերաբերում է հետևակ զինւորներին, նրանք հագնւած են աւելի քան վատ։

Սպիտակեղէն նրանք ստանում են, երբ հագի շապիկը կեղտից փտում է։ Բաճկոնակ կամ ֆուֆայկա շատ քչերն ունին. մունդիրն ու շալւարը թէև բրդէ են, բայց ծածկւած կարկատաններով. վերարկուները «դէմի-սէզոն», որը ոչ այնքան մարմինն է տաքացնում, որքան մարմնի մերկութիւնը ծածկում։ Ոտնամանները նոյնպէս ողբալի դրութեան մէջ են. շատ քչերը, գլխաւորապէս յիսնապետներն ու բաշ-չաւուշները ունին կօշիկներ, միւսների հագինը տրեխ է, որոնցից ոտի մատները դուրս են նայում։ Շատ յաճախ է պատահում, որ դեզերտիրներին ստիպւած ենք լինում մեր զինւորների հները հագցնել ու այնպէս ճանապարհել։

Տաճիկ բանակը զուրկ է նաև քուրքից. երկու շաբաթ սրանից առաջ ամէն մի տասնեակ մի քուրք ունէր, որ հագնում էին հերթով. Ծիծաղաշարժ է հետևեալ միջադէպը. Մի ամիս առաջ մեզ մօտ փախաւ մի տասնապետ, բերելով իր տասնեակին պատկանելիք քուրքը։ Ցաւօք երեկոյ մեր զինւորները իրենց դիրքերից յայտնեցին թիւրքերին նրանց ընկերոջ ողջ ու առողջ տեղ հասնելը. տաճիկ ասկեարները սկսեցին նրան հայհոյել գլխաւորապէս նրա համար, որ նա հետը տարել էր քուրքը։

2. Սննդի պակասութիւնը.—Տաճիկ ասկեարների փախուստի գլխաւոր պատճառներից մէկն էլ սննդի պակասութիւնն է. Իւրաքանչիւր տաճիկ ասկեար օրական ստանում է մէկուկէս ֆունտ հաց կամ ալիւր և տասն հոգին մէկ օխա միս (մօտ երեք ֆունտ). Բրինձ, ձաւար, իւղ, թէյ, շաքար ասածը նրանք վաղուց է ինչ մոռացել են։ Անցեալ տարի ու այս տարւայ առաջին կէսը դեռ մի կերպ ապրում էին, թալանելով կամ կամովին ստանալով դիրքերի յետևում եղած գիւղերից այս կամ այն մթերքը. միւս կողմից յունիսեան մեր յառաջխաղացմից յետոյ բազմաթիւ արտեր մնացել էին առանց հնձելու և տաճիկ ասկեարները գալիս քաղում էին հասած հասկերը մեր քթի տակ, մեր կողմից ոչ մի դիմադրութեան կամ արգելքի չհանդիպելով. Այժմ դրութիւնն այլ է. արտերը վերջացել են, առաջաւոր դիրքերի թիկունքի գիւղացին տնտեսապէս քայքայւել է, թալանելու կամ յափշտակելու ոչ մի աղբիւր չկայ, և ասկեարները ստիպւած բաւականանում են նրանով, ինչ կառավարութիւնն է տալիս, որը ի հարկէ որկրամոլ արևելցու համար աւելի քան քիչ է. Պէտք է տեսնել, թէ ինչ ագահութեամբ են դեզերտիրները մեզ մօտ գալիս, յարձակւում մեր զինւորի պատրաստած բորշչի վրայ, իսկ մեր հաճարի հացը ուտում են գաթայի պէս. Նրանց ասելով տաճիկ սպաները չեն ապրում այնպէս, ինչպէս մեր զինւորները։

3. Տաճիկ դեզերտիրները միաբերան գանգատւում են պատերազմի տեւողութեան ու վախճանի անյայտութեան վրայ. Մինչև այժմ քանիցս դիւիզիայի ու կորպուսի հրամանատարները գնդերը շրջելիս յուսադրել են պատերազմի շուտափոյթ ու բարեյաջող վախճանի մասին. բացի դրանից ասկեարներին մօտիկ կանգնած սպաները «մի ամսից յետոյ պատերազմը կը վերջանայ» օրօրներն են երգում, որոնք այժմ գրոշի նշանակութիւն ու ազդեցութիւն չեն թողնում զինւորների
վրայ։ Տաճիկ ասկեարը ամսավճար
ստանում, տանից կտրւած է.
քչերն են, որ այս մի տարւայ
թացքում տանից մէկ կամ երկու ն
մակ են ստացել։ Նրանց վրայ բա
կանին վատ է ազդում այն հան
մանքը, որ երկրի ներսը զէնքի
կոչել բոլոր 18 տարեկանից մինչև
տարեկան զէնքի ընդունակ տղամ
կանց. Զգում են, որ իրենք այս
փեսանալով. այնտեղ հայրենի
քայքայւում է իրենց տնտեսութի
Բազմիցս խնդրել են գոնէ կարճ
մանակով հերթով արձակել հայրե
սակայն այդ խնդիրքները ոչ մի
դիւք չեն ունեցել։

Գալով տաճիկ սպաներին, նրա
ևս 'անխանձելի դրութեան մէջ
հինգերեք ամիս է, ինչ նրանք ռո
չեն ստանում. թէյ, շաքարը նրա
համար ևս շռայլութիւն է։ Ընդհանր
պէտրանց տրամադրութիւնը ընկճւ
է, ձուել է հաւատը դէպի բարձր
խանութիւնն ու գերմանացինե
անսարտելիութեան վերաբերմա
նրանք այժմեայ պատերազմին
ւելի շուտ կրօնական ու իրե
կաշն պահպանելու գոյն են
լիս, քան՝ աշխարհակալական
երկրի սահմանները մեծացնելու բնոյ
Դեզերտիրների պատմելով տաճիկ բ
նակում աւելի քան շատ է ռազմ
մթերք, որոնք նրանք չեն խնայո
Նրանք այժմ կառուցանում են
դիրքերի առջև երկաթէ լարեր,
հրթիռներ, որոնցով յաճախ գիշերը
սաւորում են մեր դիրքերը. այս
լորընորութիւններ են, որոնք առ
չկային տաճիկ բանակում։

Շնորհիւ մեր յանդուգն խուզարկ
ների գործունէութեան, որոնք յաճ
խակի փոքրիկ խմբերով անցնում
թշնամու թիկունքը և ահագին խլ
տում ձգում նրանց շարքերում,
ճիկները այժմ աւելի քան աչալու
են։ Ճիշտ է, նրանք խուզարկու
համարեա չունին, կամ շատ քիչ
նին (որովհետև վախենում են հանդ
պել մեր խուզարկուներին), բայց գ
փոխարէն երկու անգամ ուժեղացր
են իրենց պահապանների թիւը, որո
հսկում են չաւուշներն ու բաշ-չաւու
ը։ Այս վերջինների պարտականու
թիւն է ի միջի այլոց հսկել, որ զ
ւորները մեր կողմը չփախչեն,
նրանք յաճախակի օգտւելով իրենց
կոմսորոլի պաշտօնից, իրենք են փա
չում։ Տաճիկ պահապանները զինւած
նաև ռումբերով կլոր ու կոթաւոր

Շնորհիւ լարւած ծառայութեան՝
դիմացի տաճիկ գնդերը դիրքապահ
թիւն են անում ոչ աւելի քան հ
օր, որից յետոյ նրանց փոխարինո
են հանգստացած մասերը։ Այս ցր
րին այդ վեր ու վարը բացի յոգնեց
լուց ոչ մի արդիւնք չի տալիս։

Դեզերտիրների պատմելով տաճկ
կան 9-րդ կորպուսը Ալաշկերտի հո
տում պէտք է լինի, ոմանց ասելով
Բաղդադ է ուղարկւած։ Ամառը Էր
րումում ու Սըւազում համաճար
(դեզինտերիա) բաւականին զոհեր
տարել, ինչպէս առողջ ու վիրաւոր
կեանքերից, նոյնպէս և հասարակ
ղովրդից. այդ հիւանդութեան զոհ
գնացել նաև մեր Սըւազի գերիների
մեծ մասը։

Ամփոփելով մեր ասածները, գալ
ենք այն եզրակացութեան, որ ը
տաճիկ դեզերտիրների ու գերի վերցր
ասկեարների, տաճիկ բանակը գլխ
ւորապէս կարիք է զգում այնպիսի
րերի, որ ինքն է արտադրում, այն
հացի, բրդի գործւածքի, մսի, կաշ
բացի դրանից դրսից ներս մուծւող
րերի՝ շաքարի, չթեղէնի ու, որ ա
նագլխաւորն է, փողի։ Ընդհակառա
առատ է՝ հրանօթը, փամփուշտը,
տոլթեկը, վերջին ժամանակ
նաև հրթիռները. կասկած չկայ,
այս վերջինները Թիւրքիան մեծ
նակութեամբ ստանում է Գերմանի
յից։ Միւս կողմից զէնքի կանչել
բոլոր 18—47 տարեկան տղամ
կանց, քրիստոնեայ ազգաբնակու
նը հալածելով ու ոչնչացնելով
մենավայրագ կերպով, կողոպու
ենթարկելով երկրում եղած
ռնտական հաստատութիւնները,
որև մղելով մի քանի ճակա
վրայ, տաճիկ կառավարութիւնը
կիրը բարոյական ու տնտեսակ
սնանկութեան աստիճանին է հասցր
Այս կրիտիքական դրութեան
տաճիկ կառավարիչներին մնում էր
նել—բորբոքել ամբոխի կրօնակ
զգացմունքները, հպատակ քրիստ
եաներին յայտարարել պետութ
դաւաճաններ, եւրոպական բոլոր
տոնեայ պետութիւններին
դարաւոր թշնամիներ՝ բացի գե
ցիներից, որոնք Օսմանեան կ
վարութեան բարեկամներ լինե
գամ, նրանց երակներում հոսում
մահմեդականի արիւն։ Մեր այս

ցին աւանդները ենթադրութիւններ չեն, այլ իրական փաստեր, քաղած գերիների ու գեղջուկների ստոր նամակներից, տաճկաց բանակին ուղղած ...ներից ու տաճիկ սպաների հետ ունեցած մտերմական խօսակցութիւններից:

Սեհաւր

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ

(Նոր տարւայ գիշերը ռազմաճակատում)

Ը.

Դեկտեմբերի 31-ի գիշերն է, հին տարւայ վերջը, նոր տարւայ նախօրեակը: Ռուսական լայնածաւալ հայրենիքեան արևմտեան ծայրերից մէկ տեղ երկրի կեղևը պատռելով, ներս ենք սողացել մեր հիւղերը և ապաւինել մեր անուրջներին: Ինչեր ասես, որ չեն անցնում մեր մտքով, ընտանիք, մահ, ծւատւած հայրենիք, ընտանիք, երեխայ, ընկերներ և այլն և այլն: Ներս են թափւում սպայ ընկերներս ու վերջ տալիս անուրջներիս: Երբ ռազմաճակատի որևէ մասում որոշ ժամանակ հանգստութիւն է տիրում, կեանքն այնքան միապաղաղ ու ձանձրալի է դառնում, որ մարդ յաճախ և ակամայից այնպիսի ձևեր ու վարմունքներ է թոյլատրում, որ արտաքուստ երբեք էլ հեռու չեն աննորմալ լինելուց: Ընդհանուր կացութիւնը, ձանձրոյթն է այդ վիճակի մէջ գցում մարդուս: Եւ այս կեանքում նորմալն ու աննորմալն այնքան էլ ...յայտնի հակասութիւններ չեն թըւում, ինչպէս սովորական կեանքում: Յաճախ և շատ յաճախ «արբեցները» անհամեմատ աւելի անհոգ, ուրախ կեանք են անցկացնում, քան մտքի ու հոգու ցաւերով տարւածները: Եւ զինուորական կեանքը լի է այդպիսիներով: Ահա ընկերներիցս մէկը, որը չնայած համալսարանի 4-րդ կուրսից է, սկսեց իր շաղակրատութիւններն ու գլխացաւանք հանաք-ցինիկութիւնները: Ընդհանուր ծիծաղ, խինդ: Բայց երկար չենք կարող շարունակել. կասկածւում է, որ թշնամին կարող է օգտւել տօնական օրերից, հրաման է բարձրից խիստ աչալուրջ ու շրջանկատ լինել: Ամեն մի սպայ իր հերթին պատշաճ կարգադրութիւն է արել. կազմ ու պատրաստ են թէ զինուորները և թէ սպաներս, գօտիներս կապած, զէնքներս կախած, որպէս խորայէլացոց ազատութեան գիշերն էր Եգիպտոսից: Նուտով ցրւում ենք մեր դիրքերը:

Լուսնեակ գիշեր է, սակայն ամպերն արգելում են լուսնին մտնելու իր խաղական դերի մէջ. Նա բաւականանում է միայն աղօտ լոյս սփռել մեզստ երկրի վրայ: Թշնամու դիրքերը մօտ 1,000 քայլ հեռու են մեզանից. Նա յենւելով թամակի անտառին, մի հարիւր քայլ նրանից հեռու բաց դաշտի մէջ, երկարութեամբ դիրքեր է կարել ու պարփակւել նրանցում:

Մօտենում է կէս գիշերը: Ժամը 12-ից դեռ 10 րոպէ պակաս է. Մեր յետևից նկատւում են ազդանշաններ (сигнализація): Ահա և նրանից մի քանի վերստ հեռու փայլատակից, մէկ, երկու, երեք... Նոյն տեղում կարմրատակեց երկինքը, իսկ մեր գլխավերևով կամարաձև պը՛ժըը՛ըը՛ըը, պը՛ժըը՛ըը՛ըը՛, պը՛ժըը՛ըը՛ըը՛... սուլում են ռումբեր և հենց միևնոյն ժամանակ լսւում է թնդանօթների որոտ ձայնը. իսկ մի կէս րոպէից յետոյ թը՛ւմբ, թը՛ւմբ, թը՛ւմբ, ռումբերի պայթիւնը թշնամու դիրքերի վրայ:

Ահա մեր թնդանօթախմբերի երկրորդ, երրորդ, չորրորդ շարքերն սկսեցին միևնոյնը: Թշնամին դեռ լուռ է: Բայց և ահա նա. կարծես հանգիստ մրափից զարթնած ու զազրած, սկսեց իր հերթին պատասխանել: Պը՛ժըը՛ըը՛ըը՛ թը՛ւմ, թը՛ւմ, փայլատակ, կրակ իրար խառնւեցին: Ու թափւում են նա թափւում, կարծես դժոխքի դռներն են բացւել, յանցաւորներն ու եօթնագլխեան հիդրաները լցւել աշխարհս և քար ու քանդ անում երկիրս: Չկան լեռ ու ձոր, հարազատ արձագանգողներ, բայց և այնպէս դժոխային այնպիսի դղրդիւն, հրէշային այնպիսի դղրդիւն է բարձրացել, որ արձագանգող դաշտերն ու անտառներն անգամ լեզու են առել և խօսում, արձագանգում հին լեզւով: Մի րոպէ յիշեցի մանկութեան օրերը, երբ բուն բարեկենդանի գիշերն գիւղում, մեծ պահքը բռնելիս դուրս էինք գալիս մեր թաղի կտուրը և մօրիկ անում ու ականջ դնում, թէ ինչպէս էին գիւղացի երիտասարդները ընթրիքից յետոյ, տներից հրացան արձակում մեծ պահքին դիմաւորելու համար: Մենք հրճւում, ճղճղում էինք ամեն մի կրակոցից: Մանկութիւն, Կովկասի ազատ լեռնային գիւղի անհոգ ու անմեղ կեանք, ապա ռուսական մեծ տափաստանի մի անկիւնում ականատես ու մասնակից դժոխային պատմութիւնների:

Ահա և հրթիռներն սկսեցին իրենց հերթին. խական բենգալեան կրակ, մի րոպէ մոռանում եմ մահաբեր գործիքների դերը, սկսում եմ դիտել արտաքին փայլը ու հրճւում. Որքան գեղեցկութիւն, ինչպիսի յափշտակիչ տեսարան: Մահ, ու այսպիսի գեղեցկական տեսարան. Նայում եմ մահաժնե գործիքների ստեղծած տեսարանին ու կարծես չեմ կշտանում: Ի՞նչն է գիւթել այս մահւան տեսարանից, որ նոյն իսկ վտանգն աչքիս տակ բանած անհոգ կանգնել եմ դուրսը, ես էլ չեմ հասկանում:

Թնդանօթաձգութիւնը շարունակւեց ուղիղ կէս ժամ, որից յետոյ տիրեց խորին լռութիւն. կարծես ոչինչ էլ պատահած չլինէր: Սակայն ականջներս չեն հնազանդել տժժոցի ու պայթիւնի ձայները և միշտ յիշել են տալիս այդ լռութիւնից առաջ կատարւող դէպքի մասին:

Այս բոլորը մի ողջոյն էր (սալիւտ) նոր տարուն դիմաւորելու և ոչ յարձակման նպատակ, Բայց հակառակ կողմերը շատ բան հասկացրին իրար: Մէկը անէծքը կրծքին, նզովքի բերանով դէն էր խրկում հին տարին և ողջունում յոյսերի ու իղձերի հետ կապւած նոր տարուն, իսկ միւսը...

Առաւօտ է. Նոր տարի. բուք ու բորան, ցուրտ ու ձիւն:

Ց. Սրբցեան

Ս..., 1 յունւարի

ՄԱՄՈՒԼ

ԲՐԻՒՍՈՎԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Ընդհանուր ու ջերմ ներբողներ Թիֆլիսի և Բագւի բոլոր թերթերում: Աններդաշնակ նոտ մտցնում է դարձեալ միայն վրաց ազնւականների օրգանը: Նա սաստիկ վրդովւած է ռուս բանաստեղծի մի խօսքից: Բրիւսով ազնւութեան վկայական տալով հայ ժողովրդին նրա չքեղ բանաստեղծական գրականութեան համար, մերժում է նոյն վկայականը տաճիկներին: Ճիշտ չէ — ասում է վրաց շովինիստների թերթը—որ իբր թիւրքերը չունին գրական անուններ, որոնց կարելի լինի դնել հայ գրողների շարքում: Վերջապէս ինչու համար է թիւրքերի մասին Բրիւսովը այդպիսի յիշատակութիւն անում—բացականչում է զայրացած վրացական խանդավառ turcophylie-ի ասպետը: Նրա աչքում թիւրքերը, ի հարկէ, ունին և ճոխ գրականութիւն և ազնւութեան փայլուն վկայական... գուցէ հենց այն պատճառով, որ պարզօրէն, սառոյկօրէն մորթել են հարիւր հազարաւոր հայ մարդիկ:

Կաննիբալներ...

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

«Հորիզոնի» № 9-ում պ. Վարանդեանը իր «Ամօթալի երևոյթ» վերնագրով յօդւածում՝ նկատելով ռուսների ու վրացիների քչութիւնը Վ. Բրիւսովի դասախօսութեան ժամանակ, ասում է՝ վրացիներն էլ եկել էին հրաւէրով:

Սրա մէջ մի փոքրիկ թիւրիմացութիւն կայ, որ հարկաւոր եմ համարում պարզել:

Եկող վրացիները ոչ թէ չէին հրաւիրւած, այլ մինչև անգամ վաղօրօք էին գրել դասախօսութեանը, երբ դեռ տոմսակ չէր էլ վաճառւում և խնդրել էին տոմսակներ պահել իրենց համար: Հրաւիրւած էին միայն մամուլի ներկայացուցիչները, որոնցից ոմանք էլ առաջուց խնդրել էին՝ իրենց չմոռանալ *):

Ինչ վերաբերում է ռուսներին, ռուսերէն յայտարարութիւնը ինչ-ինչ պատճառներով ուշ լոյս տեսաւ. մինչև լոյս տեսաւ ու ռուսներն իմացան՝ շտապեցին տոմսակ գնելու՝ էլ տոմսակ չկար: Շատ ցաւեցին, մինչև անգամ նեղացան, և դիմեցին թէ պ. Բրիւսովին և թէ Հայոց Գրողների ընկերութեան վարչութեանը՝ եթէ կարելի է կրկնել, որովհետև իրենք զրկւել են իրենց սիրելի բանաստեղծին ու քննադատին լսելու հաճոյքից:

Սրան պէտք է աւելացնեմ, որ հայերից էլ մեծ բազմութիւն բուռն ցանկութիւն են յայտնում, որ նորից կրկնւի դասախօսութիւնը, և շատ են դժգոհ, որ տոմսակ չեն գտել:

Շատ ուրախանալով, որ էսքան նեղացել են և ի սրտէ ցանկանալով որ շատ լինեն էս տեսակի դժգոհութիւններ, կարող եմ յայտնել, որ պ. Բրիւսովը Երևանից վերադարձին, Մոսկւա վերադառնալուց առաջ թերևս մի նոր դասախօսութիւն կարդայ «Հայոց պատմութեան մասին», մէջ ընդ մէջ հիւսելով հայոց գրականութեան պատմութիւնը:

Յովհ. Թումանեան

*) Մի քանի տեղերից մենք լսած էինք, թէ վրացիները հրաւէրով էին եկել: Լաւ է, որ գոնէ այդ թիւրիմացութիւն է: Ինչ էլ լինի, մի քանի զգայուն ու համակրելի անհատների ներկայութիւնը չի ժխտում, տարաբախտաբար, այն փաստը, որ մեր կուլտուրական դրացիները—ռուսների հետ և վրացիք —ի դէմս իրենց ինտելիգենցիայի, միայն պաղ և անտարբեր վերաբերմունք ցոյց տւին դէպի հայկական եզակի բանաստեղծութեան այդ երեկոյթը: Մ. Վ.

ԲԱՄԲԱԿԻ ՍԱԿԱԳԻՆ

Շնորհիւ ստեղծւած պայմանների, բոլոր ապրանքները կրկնակի, եռակի կամ էլ աւելի թանգացել են: Սակայն դրանց մէջ կայ մի բացառութիւն. դա բամբակն է. Բամբակի գինը կառավարութեան կողմից նշանակւած է փթին (մաքրած) 17 և կէս ռուբլի: Սակագինը իր մէջ չունի ձգտում ապրանքների գների յարաբերականութիւնը պահպանելու. Դեռ մի կողմ թողած բամբակի և նրանից պատրաստուած ապրանքների գների խիստ անհամաչափ լինելը, մարդ զարմանում է, երբ բամբակի գնի բարձրացումը համեմատում է ցորենի, խաղողի, սեխի գների հետ: Մինչդեռ խաղողի գինը բարձրացել է մէկին երեք, ցորենինը մէկին երկու, բամբակի գնի մէջ զգալի փոփոխութիւն չկայ:

Մեզ թւում է, որ համեմատաբար շատ ցածր սակագին հաստատելու մէջ հեռատեսութիւն չկայ:

Ինչպէս յայտնի է, Ռուսաստանի սահմաններում մշակւած բամբակի քանակը բաւարարութիւն է տալիս նրա գործածութեան կէսին միայն (1910 թւին գործ է ածել 22,086,000 փութ մաքրած բամբակ, որից Անդրկասպեան երկրից և Անդրկովկասից ստացւած է 11,240,000 փութ): Արտասահմանից ստացւած բամբակի համար Ռուսաստանը տարեկան վճարում է 80—100 միլիոն ռուբլի:

Արդ, պատերազմի ընթացքում Ռուսաստանը եթէ ոչ անկարող է, գոնէ շատ դժւարութեամբ կարող է ստանալ արտասահմանից ստացած բամբակի չնչին մասը: Այդպիսի հանգամանքներում Ռուսաստանի ժողովրդի տընտեսութեան դեկն իր ձեռքն առնող կառավարութիւնը պիտի աշխատի իր երկրի ներսում մշակել հարկ եղած չափով բամբակը: Եւ այդ նրան կը յաջողւի բամբակի կուլտուրայով բըռնւած հողերի տարածութիւնը շատացնելու միջոցով:

Բայց ինչպէս կարող է կառավարութիւնը հասնել իր նպատակին: Ի հարկէ, ազգաբնակչութեան անկարելի է ստիպել, որ բամբակ ցանեն: Այդ բանին կարելի է հասնել թերևս բամբակի գնի բարձրացմամբ *): Բամբակաբուծութեան մօտիկ անցեալը լիակատարապէս ապացուցում է այդ: Այդպէս՝ 1910 թւին, երբ բամբակի փութը (մաքրած) դարձաւ 12—15 ռուբլի, 1911 թւին արդէն բամբակի մշակումը այնքան ուժեղ կերպով առաջ տարւեց, որ Երևանի և Նախիջևանի գաւառներում այգիները քանդելու և բամբակ ցանելու շատ դէպքեր եղան (տես «Գիւղատնտես», 1911 թւ., եր. 541):

Այդ բոլորը ի նկատի առնելով, կառավարութիւնը արհեստական կերպով ոչ թէ պիտի իջեցնէր բամբակի գինը, այլ բարձրացնէր: Թէ ինչպէս բամբակը այժմեան սակագնով չի կարող մրցման դիմանալ հանդէպ այլ կուլտուրաների, ցոյց է տալիս հետևեալը. Երևանի գաւառում մի լիտր հողը (50 քառ. սաժէն) այս տարի տւել է 10—15 ռուբլու սեխ կամ ձմերուկ ու վարունկ, իսկ նոյն տարածութեամբ հողը տալիս է 8—10 ռուբլու բամբակ: Տարբերութիւնը շատ աւելի խոր կը դառնայ, երբ ի նկատի ունենանք բամբակի պահանջած խնամքը, բանւորները, ոռոգումը և այլն: Նոյնիսկ գազարը կամ կաղամբը, որ առաջներում համարեա չէին ծախւում (նամանաւանդ առաջինը), այժմ իրենց եկամուտով գերազանցում են բամբակին:

Այդպիսի հանգամանքներում բնական է, որ բամբակը եկող տարի դուրս է գցւելու կամ խիստ կրճատւելու է և նրա տեղ մտնելու են այլ կուլտուրաներ, մեծ մասամբ ցորեն, որովհետև բամբակաբուծական շրջանները հացի կողմից անելանելի դրութեան մէջ են գտնւում այժմ:

Այդպիսով, արտաքին թշնամիներին տապալելու համար աշխատող կառավարութիւնը անում է մի այդպիսի վրիպում, որը ապագայում պէտք է հենց իրեն նեղութեան մէջ դնի:

Բայց գուցէ այդ սակագինը չդիմանայ այն յարձակումներին և դժւարութիւններին, որին ենթարկւում է նա, գուցէ փոխւի և բարձրանայ կամ բոլորովին վերանայ, սակայն պիտի աշխատել, որ ուշ չլինի, որովհետև, հակառակ դէպքում, գնի բարձրացումից պիտի շահեն տնտեսապէս քայքայւած, աշխատող ձեռքերից զրկւած գիւղացիներից բամբակը էժան գնով առնող ու հաւաքող միջնորդները միայն: Այդ դէպքում դարձեալ եկող տարի բամբակի մշակումը դուրս կը գցւի և միւս կողմից էլ գիւղացիութիւնը աւելի անելանելի դրութեան մէջ կընկնի: Պէտք է ամեն կերպ աշխատել, որ այդ սակագինը շուտով փոխւի, քանի դեռ գիւղացիք պահել և չեն ծախել բամբակը:

Ց. Մանուկեան

Դիլիջան

*) Այդ նպատակին հասնելու համար կայ և մի այլ կարևոր և անհրաժեշտ միջոց. ծախսեր անել տեղական ազգաբնակչութեան անջրդի հողերի ոռոգման համար: Շատ տեղերում բամբակ չեն ցանում ջրի պակասութեան պատճառով: Խմբ.

ԿԵԱՆՔԸ ԳԱՒԱՌՈՒՄ 1915 Թ.

IX

Դպրոց

Ծաղկման շրջան լինել չէր կարող, ի հարկէ, մի այսպիսի թւական, երբ մարդկութեան ուշք ու միտքը այլ ուղղութիւններով է տարւած, երբ մարդը մարդին գազան է դարձել, մոռանալով շատ առաքինութիւններ: Բայց էլի հազար փառք մեր Աստծուն, որ մի այսպիսի տարի կրթական գործը միանգամայն բարձի թողի չառնեց: Բացի գաղթականական վայրերից, մնացած մեր բոլոր գաւառներում կրթական գործը նորմալ դրութեան մէջ է եղել: Եթէ պատահել է մի երկու տեղ դպրոցի փակման դէպք, պատահել են և նոր դպրոցների բացման դէպքեր, այնպէս որ հաւասարակշռութիւնը պահպանւել է: Մի ցաւալի դէպք միայն աչքի ընկաւ այս ասպարիզում. այդ Երևանի թեմի թեմական տեսուչներից մէկի հեռանալն է:

Բայց ընդհանրապէս ուրախալին այն է, որ մեր գիւղացիութիւնը արդէն լաւ է հասկացել ուսման անհրաժեշտութիւնը և այնքան լաւ, որ դժոխային պայմաններում անգամ չի մոռանում իր երեխային գէթ գրաճանաչ դարձնելու:

X

Թատրոն

Գաւառը թատրոնի համար նպատակ չի եղել, այլ միջոց: Նա միշտ էլ շահագործել է զանազան բարեգործական նպատակներով: Այս տարի, ի հարկէ, այլ կերպ լինել չէր կարող, մանաւանդ որ այն շահագործելու հրամայողական պահանջները անպակաս էին: Ու բոլոր այս տարւայ ներկայացումներն ու ցերեկոյթ-երեկոյթները կազմակերպւել են գաւառում մասամբ կամաւորների օգտին և մեծ մասամբ գաղթականների օգտին: Այդ նպատակներով այս տարի նոյնիսկ մի քանի թատերասիրաց ընկերութիւններ են կազմակերպւել—ինչպէս Սուրամի, Բորժոմի միացեալ դրամատ. ընկերութիւն, Դորու թատերասիրաց ընկ. և Ղաթարի պղնձահանքերում կազմակերպւած թատր. ընկեր.: Տեւականութիւն ենք բարեմաղթում նրանց ձեռնարկներին և ամուր հիմք՝ ապագայում աւելի ընդարձակելու իրենց գործունէութիւնը:

XI

Թղթակցութիւններ

Սովորութիւն է. որ գաւառական թղթակցութիւնը պիտի գրւած լինի այս կամ այն դպրոցի, այս կամ այն հոգաբարձութեան մասին: Եւ շատ բնական էլ է. Գաւառական թղթակիցների 90%-ը ուսուցիչներ են, շատ և շատ դէպքերում անձամբ ենթակայ զանազան կամայականութիւնների, որոնց դէմ բարոյական միակ զէնքը մամուլն է, որին և դիմում են—մարդուն յատուկ թուլութեամբ—մոռանալով շատ ուրիշ այրող խնդիրներ: Չուրանանք, որ երբեմն էլ տեղեկութիւններ են տալիս բնութեան արհաւիրքների—երաշտի, կարկուտի, հեղեղի, մորեխի...մասին: Բացառութիւնները յարգելի են, ի հարկէ: Այս տարին նկատւել մեր թղթակիցների այլ ընդունակութիւններ [illegible]

Եւ պարզւեց, որ հարկը պահանջած դէպքում նրանք պատրաստ են նոյնիսկ իրենց մոռանալու: Եւ մոռացան, արդարև եւ իրենց, եւ իրենց դպրոցն ու հոգաբարձութիւնը, ու սկսեցին խօսել գաղթականութեան, կամաւորութեան ու նրանց հետ կապւած զանազան խնդիրների մասին: Հրամայողական պահանջ էր ու նրանք գրեցին, գրեցին...Նրանք իրենց ցաւը մոռացած, գրեցին, նկարագրեցին այն սրտաճմլիկ տեսարանները գաղթականների, որ իրենց աչքերի առաջ էին անցնում ու դառնում:

Նրանք էին, որ մեզ պատմեցին այն սրտառուչ վերաբերմունքի մասին, որ ցոյց էր տալիս կովկասահայ գիւղացիութիւնը իր արիւնակից և ոչ արիւնակից թշւառ եղբայրներին: Նրանք էին որ ամեն օր, համարեա, մեզ տեղեկութիւններ էին տալիս այն բազմաթիւ կոմիտէների, յանձնախմբերի, համայնական ժողովների, ներկայացումների, հանդէսների, հանգանակութիւնների կազմակերպութեան մասին, որ տեղի էին ունենում գիւղերում ու գաւառական քաղաքներում գաղթականութեան և կամաւորութեան օգտին:

Մի խօսքով, այս բացառիկ տարին բաւական շատ խօսեցրեց և շատ բաների մասին խօսեցրեց մեր գաւառական թղթակիցներին—շնորհակալութիւն իրենց այդ աշխատանքի համար:

Սակայն շատ աւելի լաւ ու գեղեցիկ կը լինէր, որ այս սև թւականի սպեցիֆիկ պայմաններից դուրս էլ, մեր յարգելի թղթակիցները կարողանային աւելի բազմակողմանի գրել, քան մինչև այժմ են գրել: Նրանք մայր հողի ծոցումն են, ուր այնքան նիւթ կայ գրելու, գիւղացու ծոցում, որի թշւառութիւնն անծայր է ու ցաւը՝ անսպառ: Մայր հողը նիւթ կը տայ թղթակցին իր ծոցում թաղւած գանձերի մասին խօսելու, իր կլիմայական պայմանները ուսումնասիրելու, իր շահագործման եղանակները քննադատելու... Գիւղացին անսպառ նիւթ կը տայ իր նիստ ու կացի, իր տնտեսութեան, իր աճեցման, իր ֆիզիքական ու մտաւոր զարգացման, իր համայնակեցութեան, սոցիալական դրութեան, միջազգային փոխյարաբերութեան, ընկերական ձեռնարկութիւնների, գիւղատնտեսական յառաջդիմութեան... մասին: Հարկաւոր է միայն աշխատանք, որ կարելի լինի շատ ու շատ բաների մասին գրել, այն էլ՝ լաւ ձևով: Այո, լաւ ձևով, որովհետև դա էլ իր գրաւչութիւնն ունի, նոյն նիւթի մասին մէկը կը գրէ այնպէս, որ մեծ բաւականութեամբ կը կարդաս, իսկ մի ուրիշն՝ այնպէս, որ մի երկու տողից յետոյ կը ձանձրանաս շարունակել: Այո, այդպէս են բոլոր մեծ ու փոքր գրողները. ինչպէս որ կան սիրւած ու չսիրւած բանաստեղծներ, վիպագիրներ, յօդւածագիրներ, այնպէս էլ կան սիրւած ու չսիրւած թղթակիցներ:

Բայց ձեռքներս խղճներիս դրած՝ պէտք է խոստովանենք, որ մեր թղթակիցների թերութեանց մէջ պակաս բաժին չունի մեր մամուլը: Նա մի քանի տասնեակ տարիների ընթացքում չի կարողացել խրախուսել, գէթ բարոյապէս խրախուսել իր թղթակիցներին:

XII

«Հորիզոնի» թղթակիցներ

«Հորիզոնը» օր-աւուր ծաղկում և բարգաւաճում է ու տարածւում, և այդ հասկանալի է, որովհետև գաւառական մասսան վերջապէս հասկացել է թերթի՝ ու այս րոպէիս «Հորիզոնի» արժանիքը, և փոքր ի շատէ աչքի ընկնող բոլոր թղթակիցները միայն «Հորիզոնին» են սատարում, կան և այնպիսիք, որ որոշ վարձատրութիւն էլ են ստանում: Ահա այս կարևոր հանգամանքն է, որ այս տարի «Հորիզոնը» թղթակիցների մի ահագին բազմութիւն է գրաւել: Այս տարի «Հորիզոնի» էջերում թոյլ արձագանք են տւել գաւառի կեանքի մասին՝ Ղարաբաղը, Նուխին, Շամախին, Գանձակը, Շիրակը, Ղազախ—Շամշադինը, Ախալցխան, շնորհիւ աշխատասէր թղթակիցների բացակայութեան. Շիրակը մասամբ հասկանալի է, որովհետև բաւական երկար ժամանակ «Գիւղատնտեսի ձայնը» հրատարակւում էր և տեղական ույժերը այնտեղ էին աշխատում, բայց միանգամայն անհասկանալի է [illegible] Ախալցխայի անտարբեր վերաբերմունքը, որը 20-ից աւելի հոգուց կազմւած ուսուցչական խումբ ունի, Այդ կողմից շատ է անբախտ այդ քաղաքը, որին շատ լաւ եմ ծանօթ և ուսուցիչների մշտական անտարբերութիւնը խիստ դատապարտելի:

Այս տարի «Հորիզոնին» նամակով [illegible]

—Սուրամից, Գիւսակ—Գորուց, [illegible] Արս. Բլըցեան—Սուլտայից (Ախալց. շ.), Մ. Աւետիսեան և Վարեան—Ախալքալաքից, Լ. Պետրոսեան—Նոր-Բայազէտից, Միք. Տէր-Աւագեան—Բէշիրքենդից, Թ. Թադէոսեան—Վաղարշապատից, Amiko — Բաթումից: Ցաւելով պիտի նկատել, որ «Հորիզոնի» լաւագոյն թղթակիցներից մէկը՝ Անդրօն — Շամշադինի ցաւերի շնորհալի արտայայտիչը—այս տարի շատ քիչ է թղթակցել: Քիչ են աշխատել նաև հետևեալ լաւ թղթակիցները: Արամ Տօնեան—Նուխուց, Արշալոյս—Թիֆլիսից, Նորեկ—Մայկոպից և Բաբկեն—Բուլթայխից:

«Հորիզոնը» այնպիսի աչքի ընկնող և գնահատելի թղթակիցներ ունի, որ միանգամայն պատիւ կը բերի ամեն մի հայ՝ թէ օտար—ժողովրդականութիւն վայելող թերթի: Այդ թղթակիցները միանգամայն իրաւունք ունեն «Հորիզոնի» մօտիկ աշխատակիցները համարւելու:

Թղթակից-աշխատակիցները ամեն մի թերթի կարևոր ազդակներն են, որովհետև նրանք են, որ իրապէս են պահում թերթի ընթերցողների գաւառական կեանքին, նրա իրադարձութիւններին: Նրանք են, որ փաստեր են մատակարարում թերթին, հիմքեր են տալիս, որոնց վրայ թերթը [illegible] է կառուցանում: Իսկ առանց հիմքի շէնք—անհասկանալի է:

Ուրեմն գաւ. թղթակիցներին «Հորիզոնը» այսուհետեւ էլ աւելի կարևոր տեղ պիտի տայ: Այդ իր իսկ շահն է պահանջում:

Վերջացնելով յօդւածս, այս նոր տարուան կատարեալ յաջողութիւն և եռանդ եմ ցանկանում մեր սիրելի թղթակիցներին, իրենց սիրայօժար կերպով ստանձնած պարտականութիւնները պատւով կատարելու:

Մ. Այուեց

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՖԼԻՍ

Երեկ, Կովկասի Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական իշխան Օրլովը Նալչայից մի հեռագիր է ստացել, որով յայտնում են, որ այնտեղ վախճանւել է Կովկասի նախկին Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրոնցով-Դաշկովը:

✦ Դումայի առաջիկայ [illegible] ընտրելու համար կազմակերպւել է ընտրողների մի նոր խումբ: Թեկնածու են ընտրել [illegible] Ա. Երզնկեան, բժ. Դ. [illegible] և [illegible]

✦ [illegible] «Հորիզոնի» [illegible] ժամը 10-ից մինչև [illegible] ժամը 3-ը:

✦ Մեզ [illegible] որ 12 գինուոր[illegible] բժշկական [illegible] որբանոցը, յօդւա[illegible] 28 ռ., որի համար Միութեան վարչութիւնը յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը:

✦ Քաղաքային վարչութիւնը, ի նկատի ունենալով ալիւրի [illegible] պակասը, հեռագրով հաղորդել է Կովկասեան պարենաւորման լիազօր Շաչկովսկուն, որ չնայած վերջինիս խոստումին, մարշրուտ գնացքով ալիւր մինչև այժմ չի հասել Թիֆլիս, որի պատճառով քաղաքին սպառնում է ալիւրի կրիզիս: Քաղաքային վարչութիւնը, ի նկատի [illegible] որ հացի սակագինը պէտք [illegible]ացւի, ոչ թէ աւելացւի:

✦ Վրաց բարեգործական Ընկերութ[illegible]

digitised by A.R.A.R.@

...թեան կենտրոնական վարչութեան [illegible] և խնդրել որ մինչև այնտեղ [illegible] վիրաւոր[illegible] Արեւմտեան [illegible] համար [illegible] 2,916 ռուբլի։

— Նոյեմբերի 14-ին Թիֆլիսի բանակներին [illegible] հիւանդներ [illegible] —3, [illegible] տիֆով—1, [illegible] կարմրախտով—3, դիֆտերիտով—1, [illegible] տիֆով—1, [illegible] Եղել են հիւանդներ [illegible] —171, դիֆտերիտով—31, [illegible] տիֆով—25, որովայնային տիֆով—6, կրկնող տիֆով—1, կարմրախտով—1, ժլեխով—2։

— Նոյեմբերի 14-ին Թիֆլիս է ներմուծել՝ ալիւր—20 վ., ցորեն—1 վ., [illegible]—1 վ., [illegible]—7 վ., [illegible]—1 վ., միրգ—1 վ., կոնսերվ—1 վ., [illegible]—12 վ.։

ԿՈՎԿԱՍ

Փոթիում մսագործները, ի նկատի ունենալով դարմանի թանկութիւնը, միջնորդութիւն են յարուցել քաղաքային վարչութեան առաջ, որ մսի [illegible] աւելացնի, հակառակ դէպքում մսագործները հրաժարւում են [illegible]ութիւնից։

— Այժմ Փոթիի եղանակները օրւայ մէջ մի քանի անգամ փոխւում են. մինչև կէսօրը տաք է լինում կամ [illegible], իսկ երեկոյեան դէմ անձրև է գալիս կամ ձիւն։

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼ.— Անցեալ դեկտեմբերի 30-ին նշանակւած էր տեղիս «[illegible] Օգն.» կոմիտէի նոր կազմի ընտրութիւնը։ Ժողովը կայացաւ [illegible] միայն կոմիտէի պատրաստած հաշիւները (այդ հաշւի մասին մի այլ անգամ)։ Կոմիտէի նոր կազմի ընտրութիւն տեղի չունեցաւ այն պատճառով, որովհետև առաջարկւած թեկնածուների մեծ մասը հրաժարւեց... [illegible] ընտրութիւն կը նշանակւի մօտ օրերս։

— Գաղթականներից 400 հոգի [illegible] գիւղերը։ Վերջապէս [illegible] ամենայարմարը։ Դժւար է [illegible] թէ [illegible] այս [illegible]։

— Փախստականների [illegible]

— [illegible]

— «Մամուլի օրը» յետաձգւած է [illegible] մասը մինչև այժմ չստացւելու պատճառով։ Նորից է [illegible] գրողներից շատերին։ Վճռւած է ամսիս 15-ին լոյս ընծայել «Մամուլի օրւան» յատկացւած «Գաւառի Ձայն» բացառիկ թիւը։

— Տեղումս ամսիս 10-ից կանոնաւորապէս հրատարակւելու է «Գաւառի Ձայն» թերթը։ Հրատարակութիւնն ապահովւած է։ Աշխատակցութեան [illegible]

— [illegible]

[illegible]ՈՒՐԵՐ

[illegible]

կութիւնները չարամիտ զրպարտութիւններ են։

— Բեռլինում կարծում են, որ չերնոգորական բանակցութիւնները հաշտութեան մասին՝ մի ճարպիկ մանեովր է եղել Նիկոլայ թագաւորի կողմից, որն ուզեցել է այդպիսով ժամանակ վաստակել, որպէսզի իր բանակին հնարաւորութիւն տւած լինի հանգստանալու և դիւրացրած լինի իտալական ույժերի կենտրոնացումը։

— Թեհրանից հաղորդում են, որ Համադան—Քիրմանշահ ուղղութեան վրայ թշնամին յետ է շպրտւած։ Այստեղ առաջին անգամ նկատւած է թիւրքական կանոնաւոր զօրքերի ժամանակցութիւնը։ Այդ զօրքերի հրամանատարն է Մահմէդ Ալի-բէյ։

— Բուլգարական գեներալները Ֆերդինանդ թագաւորին մատուցել են ֆելդմարշալի տիտղոսը։

— Շւէդական թերթերի աւելով, աւստրիական 3,000 ռումինները մի հանրագիր են ներկայացրել ռումինական մինիստր-նախագահ Բրատիանուին, պահանջելով, որ Ռումինիան միջամտի պատերազմին Տրանսիլւանիան միացնելու համար։

— Հաղորդում են, որ Բուխարեստից սկսել են հեռանալ գերմանացիները, ունգարացիներն ու բուլգարները։

— Հեղինակաւոր աղբիւրներից հաղորդում են, որ Սալոնիկի առաջև թշնամին ունի 8 դիւիզիա, որոնք բաժանւում են այսպէս. բուլգարական 4, թիւրքական 2 և աւստրիական ու գերմանական մէկական, ընդհանուր առմամբ 220,000 մարդ։ Ուրիշ աղբիւրներից հաղորդում են, որ այդ դիւիզիաները լրիւ կազմ չունեն, այնպէս որ թշնամու զօրքերի թիւը 180,000-ից չի անցնում։ Սալոնիկի դէմ գործելիք արշաւանքը յետաձգւում է մինչև որ Գերմանիայից օժանդակ զօրքեր ուղարկւին։ Բուլգարական գլխաւոր հրամանատարը վճռապէս հրաժարւել է դրանից վաղ յարձակում գործելուց։

— «Journ. de Balc.»-ը մատնանշում է, որ Սալոնիկի դէմ արշաւելու համար թիւրքերը Բուլգարիա են ուղարկել 350,000 զօրք, որոնք բուլգարների հետ միասին կազմում են 600,000-ոց մի բանակ։

— Սալոնիկի աւստրիական հիւպատոսարանում կատարւած խուզարկութեան ժամանակ գտնւած են ի միջի այլոց, թիւրքական 2000 դրօշակներ, որոնք, ըստ երևոյթին, նշանակւած են եղել Սալոնիկը զարդարելու, երբ յոյների համար մի գժբաղդ օր այդ քաղաքը յանկարծ թիւրքական դառնար։ Այս բանն ապացոյց է համարւում, որ գերմանացիներն իսկապէս խոստացել են Սալոնիկը թիւրքերին տալ։

— „Бирж. Вѣд.“-ն հաղորդում է, որ Կորֆու կղզի են փոխադրւած սերբիական 15,000 զինւոր, 2,500 սպայ, 200 գնդացիր և 80 թնդանօթ։ Արքայազն Ալեքսանդրը գտնւում է զօրքի մէջ։ Գերմանացիները սերբիական բոլոր համայնքներում վերացրել են ինքնավարութիւններն ու դատարանները և բոլոր քաղաքների վրայ տուգանքներ են դրել։

— Լուրերի համաձայն, արքայազն Բորիսը բուլգարական բանակի գլխաւոր հրամանատար է նշանակւած Սալոնիկի մօտ։

— Բուդապեշտից հաղորդում են, որ բուլգարական կառավարութիւնը անհրաժեշտ է համարում որոշ համաձայնութեան գալ Յունաստանի հետ, նախ քան Սալոնիկի դէմ արշաւանքին մասնակցելը։

— Աւստրո-գերմանացիները լուրեր են տարածում, թէ Իտալիան վճռել է յետ կանչել իր զօրքերը Ալբանիայից, որովհետև նրանք չափազանց քիչ են աւստրիացիների դէմ կռւելու համար։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

II

3) ԽԱՃԱՐԱ գիւղից, Եռնան քհ. Տէրտէրեանի և Յովհաննէս Շամախեանի միջոցաւ—41 ռ. 88 կոպ.։

Նւիրատուներն են՝ Վարդան Զոլաքեան 3 ռ., Մարիամ Թուլումճեան 1 ռ. 30 կ., Յովհ. Շահմազեան, Յար. Գարբիէլեան, Կարապ. Գարիկեան, Ա. Գարիկեան, Լ. Գարիկեան, Ստ. Գարիկեան, Արաքսի Գարիկեան, Սառա [illegible], Սահակեան, Ալ. Տէրէլեան, Յ. Թովմասեան, Լ. Զէլէկեան, Ն. Աւետիսեան, 1-ակ. ռուբ., Տր. Ար. Գաբեան 75 կ. Գ. Խաչարեան, Յ. Փաշեան, Կ. Թուլումճեան, Մ. Նիզամեան, Ս. Բոբեան—70-ական կոպ., Մարիամ Մարտիրոսեան 60 կ., Սեդ. և Սառ. Թումասեան 55 կ., Ս. Թուլումճեան, Օ. Թուլումճեան, Յ. Քէօսեան, Մ. Զաքարեան, Ղ. Թումասեան, Հէթ. Աւագեան, Զ. Քէրսէլեան, Ս. Գարիկեան, Ա. Սահակեան, Յ. Խաչիկեան, Խ. Քէրսէլեան—50-ակ. կոպ., Ս. Բուիւքլեան, Բ. Թումասեան, Երանուհի Գարիկեան—40-ակ, Կ. Կ. Արզումանեան, Ս. Տէփէլեան—35-ակ. կոպ. Մ. Յակոբեան—38 կ., Մ. Նազիճեան, Ա. Բուիւքլեան, Հ. [illegible], Աղ. Մարկոսեան, Հ. Բալասեան, Մ. Քէօսեան, Յ. Սահակեան—30-ակ. կ., Հեղինէ Բուիւքլեան 10 կ., Դ. Գարիկեան 5 կ., 51 անձ 20-ակ. կոպ., իբրև «Լումայ»-ի արժէք 10 ռ. 20 կ.։

(Կը շարունակւի)

873 0—1

Խմբագիր՝ Ս. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ГЕМОРРОЙ
ЗАПОРЪ
КАТАРРЪ ЖЕЛУДКА
ИЗЛѢЧИВАЕТЪ РАДИКАЛЬНО, ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО
Пилюли „КАТАГЕМО“
М. ДЕЛАМУРЕ.
ПРОДАЖА ВЪ ЛУЧШИХЪ АПТЕКАХЪ И ВЪ АПТЕКАРСКИХЪ СКЛАДАХЪ. ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ СКЛАДЪ ДЛЯ ВСЕГО КАВКАЗА ЛАБОРАТОРІЯ М. ДЕЛАМУРЕ ТИФЛИСЪ ЭРИВАНСКАЯ ПЛ. ПУШКИНСКАЯ 3, ВЕРХНІЙ ЭТАЖЪ.
808 40—25

Շուտափոյթ ԾԱԽՈՒՄ է
ՄԱՆՐԱՎԱՃԱՌԻ ԽԱՆՈՒԹ
ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՏԵՂՈՒՄ պատուհանների [illegible] և ապրանքով։ Վորոնցովի արձանի մօտ, Նեկրասովսկի փող. № 1, հարցնել գլուխկին։
51 2—1

Լոյս տեսաւ
ГЕОРГІЙ МЕЛИКЯНЦЪ
„Культурно-историческое — развитіе — Армянскаго народа“
ԳԻՆՆ Է 25 ԿՈՊ.
Հայկ. կոմիտէներին և այլ ընկերութիւններին, որոնք կը կամենան մեծ քանակութեամբ տարածել այդ գիրքը—կուղարկւի 20—30% զեղջած [illegible]։ Դիմել՝ Владикавказъ, Тарская ул., священнику Акопу Сарикяну.
19 4—4

ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ-ՇԱՊԵԼՆԻԿՈՎԱՅԻ
Եղիսաբեթինեան փողոց, № 7. [illegible] գիմաց, Վորոնցովի արձանի մօտ։ Ընդունում են [illegible] բժիշկները, առաւ. ժ. 8-ից—երեկ. 8 ժամը։ Կարելի է բժշկել ըստ ցանկութեան [illegible] և ատամները հանել առանց ցաւի, [illegible]։
Ատամնաբուժարանն ունի արհեստանոց, որտեղ ընդունւում են պատւէրներ ամեն տեսակի արհեստական ատամ. համար. պատւէրները կատարւում են շուտ։ Արհեստական ատամները սկսած 1 ռ. 50 կոպէկից և վեր։
24 25—7

ՎԱՆԻ մեծ գաղթի ժամանակ կորսւած է Աւետ Մանուկեան և Համայեակ Թովմասեան Աւարը։ Սեպտ. 5-ին տարւած է Ալեքսանդրապոլի ազգային հիւանդանոց և լաւացած դուրս եկած է սեպտ. 16-ին. իսկ Բ. Ս. [illegible] հիւանդանոցից լաւացած դուրս եկած ըստ հիւանդապահների տւած տեղեկութեանց։ Կը խնդրւի տեսնողներին կամ հասցէն գիտցողներին, որ իմացնեն Ալէքսանդրապոլի առաջնորդարանի հասցէով, Մելիք Թովմասեանին, Վանի [illegible] գիւղացի։
20 4—3

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ՄԻՆԻՍՏ. ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳՏՆՒՈՂ
Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
(Երկու սեռի համար)
Թիֆլիս, Միքայէլեան պրոսպ. № 24, հեռախօս 976։ [illegible] ընդունելութիւնը յունւարի 1-ից։ Զբաղմունքները կը սկսւեն յունւարի 15-ից։ Ծրագիրն ու կանոնները ուղարկւում և տրւում են ձրի, կուրսերի շէնքում։
862 15—13

ԱՊՇԵՑՈՒՑԻՉ ԳԻՒՏԸ

Վերադարձրեց նրան իր ույժերը, կայտառութիւնը և առողջութիւնը, երբ բժշկական զանազան միջոցները [illegible]։
Տարիներ շարունակ, ասում էր պրոֆ. Ժակ-Լերու-Սենօ, կրում էի հոգեկան տանջանքներ. [illegible]

Սանմուլոյը. [illegible]

Իսկական Սանմուլոյը [illegible] (Պարիզում), ամեն մի արկղը ունի գործարանի դրոշմը. «Institut D-r Calvet Paris», մի տուփը բաւական է, [illegible] ուղարկւում է բոլոր եւրոպական և Ռուսաստանի պրոֆեսորների, բժիշկների, հիւանդների գովասանքները և շնորհակալական նամակները։
Պատւէրները, փողը և նամակները ուղարկել միմիայն Институтъ Д-ра Кальве, Тифлисъ, Эриванская площ., Пушкинская 3, отд. I верхній этажъ д. Кредитнаго О-ва ([illegible])։ Մէկ տուփ արժէ 7 ռուբ., ճանապարհածախսով և վերադիր վճարով 50 կոպ. աւելի արժէ. Որ ուղարկի 7 ռուբլի փողը առաջուց լրիվ, ճանապարհածախս չի վճարում։
701 0—26

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ

Թիֆլիսի Վանքի առաջ. եկեղեցու 1915 թ. դեկտեմբերի 27-ի ծխական ժողովի շարունակութիւնը նշանակւած է ամսոյս 17-ին, կիրակի 12 ժամին, ուստի խնդրում եմ Վանքի առաջ. եկեղեցու ծխականներին, յիշեալ օրը և ժամին գալ եկեղեցի և մասնակցել ժողովին։

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՄՆԱՑԱԾ ՀԱՐՑԵՐԸ

1) Ընտրութիւն հոգաբարձական կազմի մի անձնափոխանորդի և վերստուգիչ յանձնաժողովի երեք անդամոց։

2) Հերթական հարցեր—ա) ծխական տուրք նշանակել, բ) եկեղեցական փոքրիկ կալւածների վաճառման հարցը, գ) այրի տիրուհի [illegible] խնդիրը նպաստի մասին։

50 2—1 Նախագահ ծխական ժողովի՝ [illegible]

ՄԱԳԱԶԻՆ ԵՂԲ. ԽԱՋԻԿԵԱՆՆԵՐԻ
ԲԱԹՈՒՄ, Լորիս-Մելիքովսկի փող.
Միշտ կարելի է գտնել ԱՐԱԲԱԿԱՆ-ՀՆԴԿԱԿԱՆ և ԲՐԱԶԻԼԻԱԿԱՆ ամեն տեսակի թարմ սուրճեր, [illegible], արտասահմանեան գործարանների և սեփական արտադրութեան։

Արաբական-հնդկական սուրճ փունտը	1 ռ. 10 կ.—1 ռ. 40 կ.
Ֆրանսիական » »	1 ռ. 10 կ.—1 ռ. 60 կ.
Թուզի սուրճ (инжирное)	— 50 կ.
Ջուտի (джутовый)	— 40 կ.
[illegible]	— 25 կ.
[illegible]	— 25 կ.
Գարիի	— 15 կ.

939 16—16

Книгоиздательство „ЗВѢЗДА“ Н. Н. Орфенова
Москва, Спиридоновка, 20—а.
„АРМЯНСКІЙ СБОРНИКЪ“—ст. Ю. Веселовскаго, В. Тотоміанца и др.—Изданіе 2-е, Ц. 1 р. 50 к.
Ю. ВЕСЕЛОВСКІЙ. „Трагедія Турецкой Арменіи“. Ц. 25 к.
Ю. ВЕСЕЛОВСКІЙ. „Этюды по русской и иностранной литературѣ“. Ц. 50 к. Доп. въ уч. библ. ст. возр. ср. уч. зав. В. И. Маріи. Доп. въ библ. воен. уч. зав.
М. ВЕСЕЛОВСКАЯ. „Бельгія до войны 1914 г.“, Съ иллюстр. Ц. 40 к.
А. ДЖИВЕЛЕГОВЪ. „Будущее Турецкой Арменіи. Ц. 30 к.
К. КОСТАНЯНЦЪ. „Исторія Арменіи“ (краткій очеркъ). Ц. 40 к.
А. де МОРЬСЕ. „Роль покупателя въ экономическихъ конфликтахъ“. Пер. Подъ ред. В. Тотомянца. Ц. 40 к.
Книги продается во всѣхъ крупныхъ магазинахъ и на станціяхъ жел. дор. Выписывающіе со склада на сумму свыше 3 р. за пересылку не платятъ. Книгопродавцамъ обычная скидка.
30 2—2

БИЧЪ ЧЕЛОВѢЧЕСТВА ПОБѢЖДЕНЪ
На леченіе хроническаго триппера нужно потратить только 50 минутъ и Вы избавитесь разъ навсегда отъ этого недуга, который Васъ мучилъ несколько лѣтъ, подтачивалъ Ваше здоровье, разрушалъ Вашъ организмъ и укорачивалъ Вашу жизнь.

ДАРОВОЙ РЕЦЕПТЪ.
Нужно взять только 2 двойныхъ флакона „рапидъ“ и коробку пилюль разрѣшен. медиц. совѣтомъ за № 1225 и ежедневно тратя на леченіе только двѣ минуты въ теченіи трехъ недѣль будете совершенно здоровы. Въ теченіе пяти лѣтъ изобрѣтенный мною средство „рапидъ“ излечило десятки тысячъ больныхъ и [illegible] заслужить громкую извѣстность по всей Россіи и даже заграницей.
Кромѣ того, преимущество моего предложенія заключается въ томъ, что Вы матеріально не рискуете, такъ какъ, если не излечитесь, то по полученіи отъ Васъ анализа мочи, указывающ. что болѣзнь не измѣнена, я немедленно возвращу Вамъ деньги, затраченныя на покупку моего лекарства.
Такая увѣренность въ благопріятномъ дѣйствіи моего препарата „рапидъ“ основана на [illegible] съ нимъ опытамъ.
За это время тысячи больныхъ пользовались „рапидомъ“, и результатомъ пользованія во всѣхъ случаяхъ было полное излеченіе, на что у меня имѣются доказательства въ видѣ сотенъ многочисленныхъ благодарственныхъ писемъ. Такіе результаты говорятъ сами за себя и даютъ мнѣ полное право смѣло заявить что случаевъ неуспѣха препарата „рапидъ“ нѣтъ и каждый больной, употребившій два двойныхъ флакона препарата „рапидъ“ безусловно излечивается, какъ бы болѣзнь далеко ни прогрессировала.
Обращаю вниманіе больныхъ на то обстоятельство что моя увѣренность въ средствѣ „рапидъ“ и мое обѣщаніе не голословны, въ подтвержденіе чего каждому выписавшему отъ меня 2 двойныхъ флакона препарата „рапидъ“ я высылаю съ лекарствомъ вмѣстѣ обязательство о возвратѣ денегъ въ случаѣ неизлеченія.
Цѣна за два двойныхъ флакона (полный курсъ леченія) и коробка пилюль 9 руб. [illegible] 10 р. [illegible] высылается только по полученіи 3 руб. задатка.
Заказы и требованія адресовать исключительно на Кавказское отдѣленіе Московской Лабораторіи М. [illegible] Тифлисъ, Эриванск. площ. Пушкинская 3 отд. 6 о. верхный этажъ

Типографія „МАМУЛЪ“, Лорисъ-Меликовская ул., д. 22.

digitised by A.R.A.R.@